

Nr 244.

Af herr **Lindhagen m. fl.**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående kontroll öfver utnyttjandet af speciella naturrikedomar i enskildes ägo.

Med allt snabbare steg synas vi nalkas sista akterna i det stora drama, som industrialismen upprullat för nutidens människor.

Det gäller för det enskilda storkapitalet att slå under sig hvad man på vinst och förlust kan komma åt i dessa sista dagarnas rusningar efter monopol. Det gäller framför allt, att utan kontroll eller hänsyn till något annat, än den tillfällige ägaren, få i sin hand den begränsade tillgången på naturrikedomarna, hvilka ju utgöra källflödet till de ekonomiska maktställningarna.

För vårt land gäller det därför också för den enskilda företagsamheten att fullända och betrygga den plundring af statens egendom till förmån för de enskilda intressena, hvilken varit adertonhundra-talets särmärke och möjliggjorts icke minst genom den talan och de befogenheter dessa enskilda intressen kunnat tillvälla sig såsom målsmän för staten själf.

Ty statens äganderätt betraktas icke såsom något vidare aktning-sbjudande. Det är endast den enskilda äganderätten som är »helig», ja, så helgad, att det är rent af en from gärning att utvidga den genom beslag på statsegendom.

Om staten vill skydda sin egen jordbruksjord från att dragas in i dessa äfventyr, kallas det att »taga jorden från bönderna», en förskönande omskrifning allenast på »röfva ett lystmäte från spekulationen».

Bihang till Riksd. prot. 1911. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 95 Häft. (Nr 244—248). 1

Om staten vill frigöra torpare, bolagsarrendatorer och deras vederlikar ur feodalismens tryckande band, ropas det om brytandet af »nationalekonomiska sanningar» och bristande insikt om »jordäganderättens art och samhällsnytta».

Om staten vill värna om sina jorrdonationer till industrien och jordbruket och upprätthålla ändamålen med donationerna, tråda administration och domstolar hindrande emellan och stödja på allt sätt de enskildas sträfvanden att göra rent hus i statens gamla visthusbodar. Till yttermera visso ha de så kallade förvärfven beseglats genom 1881 års lag om tjuguarig häfd, hvilken utan vidare åsidosatte den gamla grundsatsen, att statens rätt till sin jordegendom måste hållas vid makt gentemot alla de långa fingrar, som under tidernas lopp girigt gripa efter densamma.

Om staten vill slå vakt om det allmännas rätt till dess egen vattenkraft, höjas förbittrade rop och mobiliseras all möjlig hänsynslöshet. Genom en kupp år 1899 skänktes evärderligen bort det allmännas rätt till vattenkraften i kungsådran. Nu på sista tiden eggas oafåtligt regering och myndigheter att till och med helt uppgifva statens försummade rätt till sina egna vattenfall, en propaganda, hvilken liksom tillförene säkerligen kommer att afkasta åtskilligt, om ej i tid ses upp med densamma.

Om staten härutöfver i fråga om naturrikedomarnas utnyttjande vill kräfvå någon kontroll mot uppkomna eller motsedda missbruk, slå vakt om produktionens, konsumtionens och den lefvande arbetskraftens rätt att ej bli såld och förödd af spekulatjonen, ropas i gevär gentemot alla sådana attentat mot det »armbågsrum, som industrien kräfvår».

Det lyser igenom, hvar skou klämmer, då i dessa dagar rent af klagats öfver, att staten genom sina vattenkraftsanläggningar verkar »mördande på den enskilda industrien». Det är billiga priser, som genom förhållandenas makt blifvit styggelsen för all modern industrialism. Här gapar det stora såret, den enskilda företagsamhetens skattskyldighet till andra enskilda, som på grund af monopol till naturrikedomar oförtjänt pålägga produktionen och konsumtionen en ruinerande jordränta.

De ståndaktige stridsmännen i detta fälttåg för upprätthållandet af all slags *anarki* i den industriella företagsamheten finna ingen annan grund för ett sträfvande efter någon omtanke i dessa spörsmål än »bolags- och kapitalisthat». Med denna enkla stridssignal rider det moderna rofridderiet i spärr i den dagliga polemiken och minst en

gång om året i dess speciella »vetenskapliga» samfund, nationalekonomiska föreningen. Det faller aldrig någon vederbörande in att hvad som nu fordras är endast, att den industriella exploateringen någon gång vill gå till rätta äfven med sig själf och begränsa sig till sina verkliga uppgifter. Ett samhällsnyttigt utnyttjande af ett privatmonopol på naturrikedomarna kan aldrig förväntas utan någon lojalitet, social upplysning och samfundsanda. Men det är i detta så mycket brister hos penningens och teknikens män, när de på det förevarande området gå till verket.

På sistone har man trott sig till och med kunna åberopa statistikens vittnesbörd till förmån för den industriella anarkien. Emigrationssiffrorna från Norrland lära nämligen, påstås det, under åren 1901—1909 försämrats. Man säger nu att detta med all sannolikhet framkallats bland annat af den osäkerhet för all företagsamhet, som agitationen för norrlandslagstiftningen skulle åstadkommit och de skuggor denna lagstiftning själf kastat framför sig.

Det är väl tvärtom icke osannolikt, att emigrationen skulle blifvit ännu större efter 1906, om bondejorden i lika stor utsträckning som förut fått uppslukas af bolagen. Att norrlandslagarna ensamma och allra minst i den förfuskade form, hvori de antagits, skulle kunna helt afhjälpa det frambragta olyckliga tillståndet, är uppenbart. De voro blott en första stöt mot murar af stelnade ideer och hänsynslösa privatintressen.

Emigrationen i fråga är säkerligen till större del en följd af den industriella anarkien helt enkelt. Planlöst har industrien nu skummat grädden af de stora skogsmarker, som genom afvittringarna planlöst släpptes ut till ett värnlöst byte. De industriella företagen själfva bygga för närvarande i allt större antal på den ruinerande grunden af de uppdrifna köpeskillingarna, hvartill skogen gått hand ur hand. Stora förmögenheter ha inhöstats af mellanhänderna på bekostnad af *alla* andra intressen. Arbetsförtjänsten i skogarna är reducerad till ett minimum, fisken flyr allt mer ur vattendragen och villebrådet ur markerna, friheten är en saga blott, särskildt på de stora bolagsdomänerna, jord står där ej att få till nya bosättningar, odlingen ligger nere, de förutvarande hemmansägarnas barn ha vuxit upp och kommit till insikt om sin hopplösa framtid, förväntningar om bättre tider genom ett energiskt ingripande från statsmakterna äro nedslagna genom det ständiga motståndet från »landtmännen», högerliberalerna, Första kammaren, regeringen och de tongifvande myndigheterna. Folket saknar framtid och fädernesland.

De nya företag, hvarmed man nu vinkar, äro ej till ännu och kunna ej skapas af intet; råvaran skogen måste växa igen och afkasta mera. De specialindustrier, som dessutom kunna uppstå invid obegagnade vattenfall, blifva endast enstaka prickar i det stora landskapet och kunna ej skapa någon framtid för hela den befolkning, som måste lefva af jorden och skogen.

Det hotas nu till sist, att privatkapitalismen skall alldeles draga sig tillbaka, ifall den ej får behålla all maktfullkomlighet obeskuren. Särskildt vinkas vid alla möjliga tillfällen med fallet Gideå—Husum, där man ej återuppförde ett nedbrunnet sågverk samt sedan lät påskina såsom bevekelsegrund den pågående politiska agitationen för statskontroll å naturrikedomarnes tillgodogörande.

Nu är det visserligen en bekväm och bepröfvad politik att skylla på den allmänna politiken, ifall man nedlägger ett verk, som det, enligt egna försyndelser eller egna kalkyler, ej lönar sig längre att drifva. På en affär bör man ju göra affär i största möjliga utsträckning. Den åberopade firmans innehafvare har för öfrigt råd till en sådan industripolitik, då den, mycket annat att förtiga, enligt domänstyrelsens utredning på annat håll (Mo och Domsjö) af kronans administration i utbyte för ett stockfångstprivilegium på 879 träd till ett kapitalvärde af 100,000 kronor fått bara efter 1882 utöfver den privilegierade stockfångsten såsom vängåfva uttaga kronoskog för allra minst 3,500,000 kronor. Nämnda firmas innehafvare är för öfrigt af ett koleriskt temperament och skref 1901 om utvägen för intressenter i sågverksbolag att »hellre än att riskera förlusten af sin egendom öfverlåta sina aktier till utlänningar, hvilkas regeringar äro i stånd att skydda sina undersåtars intressen».

Regeringen, Första kammaren och »alla sakkunniga» bedyrade också åren 1900 och 1902 för Andra kammaren, att en begränsning af koncessionstiden för framdragande af elektriska kraftledningar var »avita» och omöjlig att bära för industrien. När man sedan måste finna sig däri, gick det för sig i alla fall. Det vore också verkligen hopplöst, om vattenkraften ej skulle kunna tillgodogöras förnuftigt med iakttagande af alla berättigade intressen utan endast ensidigt och oförnuftigt. Statsmakten har ej anledning att uppställa annat än skäliga villkor. Under sådana förhållanden behöfver man ej frukta, att en värdefull vattenkraft ej skall i sinom tid komma till användning.

I den mån emellertid det antydda hotet verkställes, därför att all samhällelig omtanke afvisas af privatkapitalets ägare, är detta ett

ytterligare bevis på den kapitalistiska anarkiens oförenlighet med ett förnuftigt samhällsskick. Den *industriella anarkien* i tillvaratagandet af naturrikedomarna, se där en samhällsfiende, som måste betvingas af samhällets lagar.

Ingen förnekar, att äfven privatkapitalet under nuvarande förhållanden kan framkalla kultur och utkomstmöjligheter. Men då skall det komma öfver landet som ett sakta befruktande regn och ej såsom en störtflod, hvilken sköljer bort gammal kultur och århundradens förutseende samt ödelägger framtiden.

Under sådana förhållanden bör tiden om någonsin nu vara inne att söka få ett enhetligt grepp på denna stora fråga, hvars lösning obevekligt kräfvades af tidsförhållandena. Ett mål måste visserligen vara att småningom förvandla de enskilda monopolen på speciella naturrikedomar till allmän egendom. Hvad dock redan nu måste fordras är att, utan hämmande band på det sunda näringslifvet, förebygga de hemsökelser, som genom en otyglad spekulation och en själfständig eganderätt tillskyndas produktionen, konsumtionen och den lefvande arbetskraften, samt i öfrigt förbehålla framtidens människor utvägar att på detta fält ordna sig efter sina behof och önskningsar.

På grund af det ofantliga motståndet mot alla sträfvanden för verklig ordning i samhället, ha bemödandena i förenämnda afseenden hitintills nödgats inrikta sig på speciella punkter inom det stora ämnets ram. Men till sist behöfves en noggrann undersökning af hela området och en därpå grundad fullständig plan för uppbyggandet af någon harmoni mellan intressena.

Med stöd af hvad sålunda anförts och under åberopande jämväl af väsentliga innehållet i den vid 1909 års riksdag i enahanda syfte inom Andra kammaren väckta motionen (nr 112) jämte andra inlägg vid olika riksdagar och särskildt behandlingen 1910 i Andra kammaren af inmutningsrätten till malmer, få vi hemställa,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en enhetlig utredning på hvad sätt till skyddande af alla berättigade intressen, kontroll må kunna utöfvas öfver utnyttjandet af speciella naturrikedomar i enskildes ägo såsom skogar af större omfattning, malmer, vattenfall och torfmossar af större omfattning, samt framläggande snarast möjligt af de förslag till koncessions-

lagstiftning eller andra åtgärder, hvartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 17 januari 1911.

Carl Lindhagen. Hjalmar Branting. Herman Lindqvist.
C. G. Lindley. A. C. Lindblad. Ernst Söderberg. Knut A. Tengdahl.
J. Hasselquist. Hj. Rissén. J. T. Johansson.
Sven Persson. K. A. Borg. Carl Winberg. Erik Palmstierna.
J. Åberg. J. A. Wallin. N. Edv. Lindberg. C. E. Svensson.
E. C. Kropp. Värner Rydén. Sven Linders. Nils Persson. O. H. Waldén.
Aug. Nilsson. A. J. Christierson. G. A. Strömberg.
F. W. Thorsson. Emil Kristensson. G. A. Rundgren.
N. A:son Berg. J. Forssell. E. A. Leksell. Viktor Larsson.
Bernh. Eriksson. L. J. Carlsson.
